

rolę klimat stosunków między Bonn a Waszyngtonem i wielu obserwatorów i korespondentów w USA obawia się, że w tych stosunkach szczególnym balaństwem jest ciężka hipoteka przeszłości⁴⁷.

*

Na zakończenie niniejszego przeglądu głosów i komentarzy prasowych, wypadałoby pokusić się o sformułowanie wniosków wypływających z kształtowania się na przestrzeni ostatnich kilku lat uczuć, nastrojów, resentymentów, słowem: stosunku Stanów Zjednoczonych do Niemiec zachodnich. Ponieważ nie łatwo jest tego dokonać, wydaje się, że najlepiej będzie zakończyć ów przegląd dwugłosem, który podsumuje niejako istotę interesującego nas zagadnienia.

„Kto grzechy ojców zamierza przerzucić na dzieci, ten wywołuje w końcu odwrotną reakcję; stwarza przesłanki do nowego nacjonalizmu. Nie może do tego dojść, aby kij — przy pomocy którego karciono się wszystkich Niemców powyżej lat piętnastu — nie zamienił się w bumerang⁴⁸.”

Od groźby zawartej we „Frankfurter Allgemeine Zeitung” przejdźmy do komentarza z „New York Times” usiłującego znaleźć jakieś wyjaśnienia dla męczącego — nie tylko Stany Zjednoczone — problemu:

„... Wszystkie wydarzenia mają z reguły swoje następstwa, a następstwa niemieckie pociągają za sobą konieczność rozliczania się z długów, skoro umożliwiono Hitlerowi dojście do władzy... My (Amerykanie — przyp. M. J.) dopiero teraz jesteśmy w stanie zrozumieć ogrom i znaczenie tego kataklizmu. Dlatego też skutki owego zrozumienia również dopiero teraz osadzają się w świadomości amerykańskiej i całego świata, działając na zasadzie opóźnionego zapłonu⁴⁹.”

Marian Jaśkowski

NOWA USTAWA CELNA W NIEMIECKIEJ REPUBLICIE FEDERALNEJ

Zachodnioniemiecka ustawa celna uchwalona została przez *Bundestag* 14 VI 1961 r.¹. Nabrała ona mocy prawnej, w myśl § 90 p. 1, 1 I 1962 r. Ustawa ta w § 90 p. 1 postanawia, że z dniem 31 XII 1961 r. traci moc obowiązującą ustawa celna z 20 III 1939 r. wraz z jej wszystkimi późniejszymi uzupełnieniami i zmianami.

Do chwili wejścia w życie zachodnioniemieckiej ustawy celnej oba państwa niemieckie objęte były tą samą ustawą celną z 20 III 1939 r., która postanawiała, że cały obszar Niemiec uważany jest za bezcłowy. Wobec tego zarówno wymiana towarowa między obu państwami niemieckimi, jak i przesyłki prywatne, zwolnione były od cła.

Problem zasięgu terytorialnego nowej ustawy celnej NRF reguluje § 2, punkt 1 i 2 ustawy. W punkcie 1 stwierdza się, że:

„...obszarem celnym jest niemieckie terytorium suwerenne z obszarami celnie przyłączonymi, jednak bez obszarów celnie wyłączonych i bez stref wolnocłowych”².

Co ustawa rozumie pod pojęciem obszarów celnie przyłączonych i celnie wyłączonych, wyjaśnia bliżej punkt 2:

⁴⁷ „Die Tat” z dn. 4 I 1962 r.

⁴⁸ „Frankfurter Allgemeine Zeitung” z dn. 21 XII 1961 r.

⁴⁹ „New York Times” z dn. 2 I 1962 r.

¹ „Bundesgesetzblatt” Teil I, nr 42/1961.

² W wersji oryginalnej § 2 p. 1 brzmi: „Zollgebiet ist das deutsche Hoheitsgebiet mit den Zollanschlüssen, aber ohne die Zollausschlüsse und ohne die Zollfreigebiete. Es wird von der Zollgrenze umschlossen”.

„Obszarami celnie przyłączonymi są zagraniczne terytoria suwerenne, które są włączone do niemieckiego obszaru celnego. Obszary celne wyłączone są to niemieckie terytoria suwerenne, które są włączone do zagranicznego obszaru celnego”³.

Jak wynika z tekstu punktu 2, ustawa nie wyklucza powstania sytuacji, w której pewne obszary — nie będące suwerennym terytorium niemieckim — mogą być objęte przepisami nowej ustawy. Stwarza się więc niejako możliwość rozciągnięcia jej poza granice Niemiec. Natomiast zdefiniowanie obszarów celnie wyłączonych pomija całkowicie ich dokładniejsze określenie w sensie geograficznym. Podkreśla ono fakt, że obszary te stanowią suwerenne terytorium niemieckie, mimo że zostały one wyłączone m. in. spod zasięgu działania ustawy celnej.

Komentarze oficjalne i prasowe, omawiające na tle tej ustawy kwestie granic Niemiec, niedwuznacznie precyzują co autorzy ustawy celnej rozumieli pod określeniem „niemieckie terytorium suwerenne”, niezależnie już czy objęte czy wyłączone zasięgiem obowiązywania tej ustawy. Wystarczy przytoczyć wypowiedź bońskiego ministra dla spraw ogólnoniemieckich E. Lemmera, który w związku z uchwaleniem ustawy celnej w NRD omawia niektóre zagadnienia związane z zachodnoniemiecką ustawą celną⁴. Odnośnie do terytorium niemieckiego E. Lemmer stwierdza:

„Jak wynika z § 2, obszarem celnym jest niemieckie terytorium suwerenne. Ponadto należy do niego również radziecka strefa okupacyjna i niemieckie obszary wschodnie znajdujące się pod obcym zarządem”.

Dalej Lemmer dodaje:

„Nowa ustawa celna Republiki Federalnej odpowiada zasięgowi terytorialnemu określönemu dotychczasowym położeniem prawnym (Niemiec — uwaga moja J. M.)

Podobnie też komentarze prasowe reprezentują punkt widzenia min. Lemmera. Jako przykład wystarczy przytoczyć jeden z nich:

„W nowej ustawie celnej Republiki Federalnej mowa jest tylko o 'niemieckim terytorium suwerennym'. Termin ten odpowiada dawnemu stanowi, który na podstawie układów poczdamskich ma na myśli Niemcy w granicach z 1937 r.”⁵.

Do obszarów włączonych pod względem celnym należy również Berlin zachodni, bowiem w § 89 rozciąga się przepisy nowej ustawy na obszar tego miasta określając go jako „kraj”⁶.

Min. Lemmer ustosunkowując się do protestów NRD przeciwko bezprawnej decyzji włączenia Berlina zachodniego w strefę obowiązywania nowej ustawy celnej NRF twierdzi, że samo podniesienie tego problemu jest bezpodstawne:

„O włączeniu Berlina zachodniego nie może być mowy, gdyż Berlin już dotychczas należał do obszaru Rzeszy Niemieckiej względnie do Republiki Federalnej”⁷.

³ W wersji oryginalnej odnośny fragment § 2 p. 2 brzmi: „Zollanschlüsse sind ausländische Hoheitsgebiete, die dem deutschen Zollgebiet angeschlossen sind. Zollausschlüsse sind deutsche Hoheitsgebiete, die einem ausländischen Zollgebiet angeschlossen sind”.

⁴ „Bulletin des Presse- und Informationsamtes der Bundesregierung” nr 17 z 25 I 1962, s. 143.

⁵ „Süddeutsche Zeitung” z 25 II 1962.

⁶ W wersji oryginalnej § 89 brzmi: „Dieses Gesetz gilt nach § 12 Abs. 1 des Dritten Überleitungsgesetzes vom 4. 1. 1952 (Bundesgesetzblatt I S 1) auch im Land Berlin. Rechtsverordnungen, die auf Grund dieses Gesetzes erlassen werden, gelten im Land Berlin nach § 14 des Dritten Überleitungsgesetzes”.

⁷ „Bulletin des Presse- und Informationsamtes der Bundesregierung” nr 17 z 25 I 1962, s. 143.

Wycofanie się Niemiec zachodnich ze wspólnej dla obu państw niemieckich ustawy celnej spowodowało, że rząd NRD zmuszony został do uchwalenia i ogłoszenia własnej ustawy celnej. Ustawa celna NRD jest reakcją na ustawę celną NRF, która zwłaszcza przez przyłączenie Berlina zachodniego do obszaru celnego NRF, ma wyraźną wymowę polityczną.

W trakcie dyskusji nad projektem ustawy celnej minister do spraw handlu zagranicznego i wewnątrzniemieckiego NRD — J. Balkow — uzasadniał potrzebę takiej ustawy następująco:

„Ustawa celna NRD służyć będzie wzmocnieniu suwerenności i autorytetu międzynarodowego naszego państwa”⁸.

Można więc stwierdzić, że odrębna ustawa celna NRD stanowi niejako dodatkowe potwierdzenie wobec Zachodu faktu istnienia dwóch suwerennych państw niemieckich. Projekt ustawy celnej NRD określa zasięg terytorialny jej przepisów w § 1 następująco:

„Terytorium NRD tworzy obszar celny, którego granice celne odpowiadają granicy państwowej NRD z Polską Rzeczypospolitą Ludową, z CSRS, z zachodnioniemiecką Republiką Federalną, jak również linii, która odgranicza wody terytorialne NRD od morza otwartego”⁹.

Odnosnie do Berlina zachodniego ustawa celna NRD stwierdza, że:

„Berlin zachodni znajduje się wewnątrz obszaru celnego i suwerennego NRD i nie należy do obszaru celnego i suwerennego NRF”.

Porównanie ustawy celnej NRD z podobną ustawą NRF na odcinku ich zasięgu terytorialnego wskazuje na zasadnicze różnice zachodzące między obu aktami prawnymi. Ustawa NRD ogranicza się do terytorium NRD, a wyliczając państwa z nią graniczące, nie neguje istnienia NRF, w pełni uznaje obecną granicę polskoniemiecką — tym samym pozostaje w zgodzie z decyzjami powziętymi w Poczdamie. Ustawa celna NRF jest wyrazem tendencji przeciwnych — nieuznających zmian terytorialnych zapadłych w uchwałach poczdamskich oraz negujących istnienie NRD jako suwerennego państwa. Także w sprawach celnych strona zachodnioniemiecka świadomie nie uwzględniła faktu, że Berlin zachodni leży wśród terytorium NRD.

Jedną z konsekwencji, wynikających z istnienia dwóch ustaw celnych może być sytuacja, że w wypadku o ile dojdzie do podpisania odrębnego traktatu pokojowego, który ustanowi normalną granicę państwową między NRD a NRF, wówczas między państwowy charakter tej granicy zostanie jeszcze bardziej wzmocniony ustawą celną NRD. Trzeba jednak dodać, że mimo istnienia w każdym z państw niemieckich osobnej ustawy celnej, stan względnej jedności celnej obecnie będzie utrzymany. Obie strony bowiem nie zamierzają traktować wewnątrzniemieckiej wymiany handlowej jako wymiany z zagranicą.

Wprowadzenie w życie nowej zachodnioniemieckiej ustawy celnej spotkało się na płaszczyźnie dyplomatycznej z protestem rządu NRD. Rząd NRD skierował bowiem do trzech mocarstw zachodnich noty protestujące przeciwko tej ustawie¹⁰. Wskazują one wyraźnie, że również na odcinku celno-prawnym dochodzi do wzrostu rozbieżności Niemiec. Fakt ten zaś nie jest bez znaczenia dla przyszłego rozwoju sytuacji w Niemczech.

Józef Muszyński

⁸ „Neues Deutschland” z 25 I 1962.

⁹ „Neues Deutschland” z 27 I 1962.

¹⁰ Pełny tekst noty rządu NRD do rządu Stanów Zjednoczonych zamieszczamy w tym nrze „Przeglądu Zachodniego” w dziale „Dokumenty”.